

Uvod

Pričujoča monografska publikacija nosi letnico 2014, ko praznuje svojo osemdesetletnico prof. dr. Matjaž Jeršič, prvi slovenski geograf, ki se je začel sistematično in kontinuirano ukvarjati s proučevanjem turizma in rekreacije. Ta dva pojavi sta bila pred tem deležna le občasne geografske pozornosti. Njegovo delo je v pomembni meri vplivalo na tiste geografe, ki so se v zadnjih desetletjih posvečali proučevanju z njima povezanih vprašanj. Lotil se je številnih tem, ki so tudi kasneje pritegovale pozornost geografov in pripadnikov drugih strok. Tudi ta knjiga se osredotoča na tovrstne vsebine in predstavlja geografska dela, ki obravnavajo različne tematike s tega področja. S tem poskuša prispevati k boljšemu poznavanju turizma in rekreacije, hkrati pa želi obeležiti osemdesetletnico začetnika njunega geografskega proučevanja v Sloveniji.

Turizem je v obdobju po drugi svetovni vojni postal izrazito množičen pojav tudi na slovenskih tleh. Številna območja v Sloveniji so postala pomembni cilji turističnih tokov, ki so močno vplivali na njihovo podobo in funkcijo, hkrati pa so za večino prebivalcev turistična potovanja (tako dopustniška kot izletniška) postala ključen sestavni del pristočnega udejstvovanja in pomemben element kakovosti življenja.

Naraščanje množičnosti turističnih potovanj je splošen trend tudi v globalnih okvirih (število prihodov mednarodnih turistov se je povečalo s 677 milijonov leta 2000 na 1035 milijonov leta 2012; UNWTO Tourism ..., 2013), zelo opazen pa je tudi v Sloveniji, ki sodi med tiste evropske države, ki so v tem stoletju deležne največje rasti turističnega obiska. Povečevanje množičnosti nikakor ni edina sprememba, ki je v zadnjih desetletjih zaznamovala turizem. Vzporedno s tem se spreminjajo tudi motivi in pričakovanja turistov. Ena izmed najbolj opaznih sprememb se nanaša na povečevanje heterogenosti turizma, ki se kaže v pojavljanju novih oblik turizma in v novih vsebinah, ki postajajo pričakovani sestavni del že tradicionalnih oblik turistične ponudbe. Na ta način postaja turizem čedalje bolj kompleksen pojav, ki je na različne načine tesno povezan s pokrajino, ki je cilj turističnih potovanj ali pa – na drugi strani – izvirno območje turističnih migracij.

Turizem se je vseskozi tesno prepletal z rekreacijo, ki jo najpogosteje opredeljujemo kot dejavnost (oziroma dejavnosti), ki se odvija v prostem času (npr. Mathieson in Wall, 1990, str. 7). Pomemben del rekreacijskih dejavnosti se odvija zunaj doma, pogosto na območjih, ki so hkrati priljubljeni cilji turističnih potovanj stacionarnih turistov (gl. npr. Jeršič, 1995; 1998). Monografska publikacija tako predstavlja rezultate geografskega raziskovalnega dela, ki se je osredotočalo na različna vprašanja in na različne pojave oblike turizma in rekreacije z njihovimi posebnimi prostorskimi in drugimi značilnostmi ter na z njimi povezane turistične/rekreacijske prakse in učinke. Nikakor nima namena podati celovite podobe teh dveh pojavov v slovenskem prostoru, saj je ta vendarle preveč heterogena, želi pa v čim večji meri zajeti njuno pestrost in raznolikost ter različne relevantne vsebinske vidike, pri tem pa predstaviti dejavnike, procese in učinke, ki so jim namenjali svojo pozornost tudi geografi.

V monografski publikaciji je devet prispevkov, ki obravnavajo različna vprašanja, povezana s turizmom in rekreacijo. Prvi prispevek, *Značilnosti in težnje razvoja turizma v Sloveniji*, poskuša podati čim bolj zaokroženo podobo temeljnih značilnosti slovenskega turizma in dejavnikov, ki so (in so bili v preteklosti) pomembni pri njegovem razvoju. Posebno pozornost pri tem namenja razlikam med skupinami turistov ter med vrstami/tipi turističnih območij, kakršna so se oblikovala v slovenskem prostoru. Pri tem je ves čas igrala pomembno vlogo tudi pokrajinska raznolikost Slovenije, ki je hkrati tudi pomemben dejavnik turistične privlačnosti.

Naslednji prispevek, *Razvoj turizma v zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji*, se osredotoča na tisto obliko turizma, ki ima v Sloveniji najdaljšo tradicijo »pravega« turističnega razvoja. Intenziven razvoj te oblike turizma se je začel v posameznih primerih že v prvi polovici 19. stoletja, takšne težnje pa so bile nakazane že v 18. stoletju (npr. Rogaška Slatina). Zaradi preoblikovanja ponudbe »zdraviliških« turističnih krajev se je vsebina zdraviliškega turizma pomembno spremenila in motivi zdravljenja so v številnih tovrstnih krajih stopili v ozadje. Hkrati so ti kraji postali v celoti najbolj obiskana skupina slovenskih turističnih krajev.

Zdraviliški turizem v Sloveniji se je večinoma razvil na podeželju, le redko na mestnih območjih, vseeno pa ne predstavlja tipične oblike podeželskega turizma. Verjetno najbolj značilna vrsta turizma na podeželju je turizem na kmetiji, ki ga obravnava prispevek *Geografske značilnosti turizma na kmetiji*. Za razliko od ostalih vrst turizma, ki so obravnavane v tej monografiji, gre pri turizmu na kmetiji za dejavnost, ki je neločljivo povezana s kmetijsko dejavnostjo, kar v Sloveniji pogojujejo že zakonski okviri. Z vidika obsega turističnega povpraševanja in ponudbe sicer ostaja precej obrobnega pomena, zato pa je zanj značilna kontinuirana rast, hkrati pa je na številnih podeželskih območjih praktično edina oblika turistične ponudbe. Zaradi tesne povezanosti s kmetijsko dejavnostjo nanj vplivajo tudi dejavniki, ki pri ostalih oblikah turizma niso relevantni.

Na turizem na kmetiji, še bolj pa na podeželski turizem, se v precejšnji meri navezuje tudi pojav vinskega turizma, ki ga obravnava besedilo z naslovom *Geografski prispevek k raziskovanju vinskega turizma*. Ta oblika turizma lahko pomembno prispeva k turistični privlačnosti posamezne regije ter k oblikovanju njene turistične identitete in prepoznavnosti. V prispevku je posebna pozornost namenjena Primorski vinkoturistični regiji, v zvezi s katero avtor izpostavlja njeno raznolikost in pestrost, pa tudi izrazito notranjo nepovezanost in heterogenost.

Turistično povpraševanje se pogosto pomembno razlikuje med različnimi prebivalstvenimi skupinami. Razlike v turističnem in pristočnem ravnanju so opazne tudi med starostnimi skupinami. Prispevek *Značilnosti potovalnega ravnanja mlajših slovenskih turistov* obravnava nekatere posebnosti turizma, ki je povezan z mlajšimi turisti (v starosti 15–29 let). Pri tem prihaja do izraza nadpovprečna turistična aktivnost te skupine prebivalstva, ki se med drugim kaže tudi v precejšnji prostorski mobilnosti in nadpovprečni zastopanosti tistih turističnih potovanj, ki nimajo za svoj cilj zgolj posameznega turističnega kraja, temveč vključujejo obisk več krajev. Tako postaja turistična destinacija tudi težje opredeljiva, njene prostorske meje pa še bolj zabrisane.

Če je za mladinski turizem značilna velika prostorska mobilnost, je za preživljanje prostega časa v povezavi s počitniškimi bivališči značilno redno obiskovanje enega in istega prostočasnega cilja, ki je bil za posameznika (ali gospodinjstvo) dovolj privlačen, da si ga je izbral za nakup nepremičnine. To tematiko obravnava prispevek *Počitniška bivališča v Občini Piran*, ki se osredotoča na tisto slovensko občino, v kateri je – kljub skromni površini – največ počitniških bivališč in kjer prihajajo do izraza tudi številne dileme, ki so povezane z njimi.

Razvoj turizma (kot tudi praktično vseh drugih človekovih dejavnosti) je nujno povzročil različne okoljske obremenitve, ki so prisotne tudi takrat, ko gre za do okolja malo agresivne oblike turizma oziroma rekreacije, še zlasti v primeru, če imamo pri tem opravka z nadpovprečno občutljivim naravnim okoljem. S tem povezana vprašanja obravnava prispevek *Ocena ranljivosti visokogorskih območij Slovenije kot osnova sonaravnemu razvoju turizma in rekreacije*. Pri tem se nasloni na metodologijo študije ranljivosti okolja, ki lahko pomembno prispeva k načrtovanju sonaravnega razvoja tudi v povezavi s tema dvema pojavoma, obravnava pa območje Triglavskega narodnega parka, ki je deležno velikega prostočasnega obiska.

Zaradi okoljskih in družbenih učinkov turizma in rekreacije je na to področje že zgodaj poseglo prostorsko in regionalno planiranje. Prispevek *Zasnova uporabe prostora – koncept primernosti (s posebnim ozirom na turizem in rekreacijo)* predstavlja v naslovu zajeti koncept oziroma njegovo vpeljavo v slovensko planiranje kot orodje za opredeljevanje namenske rabe prostora.

Zadnji prispevek v publikaciji predstavlja raziskovalno in strokovno delo prof. dr. Matjaža Jeršiča, utemeljitelja geografije turizma in rekreacije v Sloveniji. Njegovo delo ni zanimivo le z vidika polpretekle zgodovine, temveč ponuja številne dragocene ugotovitve, ki so pomembne tudi za današnje razumevanje turizma in rekreacije z geografskega vidika. Dodana je še njegova bogata in raznovrstna bibliografija, ki opozarja na glavne teme, ki jih je obravnaval v svojih delih, pa tudi na vsebinsko širino njegovega delovanja. Tako ta monografija tudi na ta način zaznamuje obletnico geografa, ki je ključno prispeval h geografskemu proučevanju s turizmom in rekreacijo povezanih pojavov in procesov v Sloveniji.

Dejan Cigale

Literatura

- Jeršič, M., 1995. Bližnja rekreacija prebivalcev mesta Ljubljane. *Dela*, 11, str. 151–168.
- Jeršič, M., 1998. Bližnja rekreacija prebivalcev Slovenije. *Geographica Slovenica*, 29, 127 str.
- Mathieson, A., Wall, G., 1990. *Tourism: economic, physical and social impacts*. Harlow, Longman Scientific & Technical; New York, John Wiley & Sons, 208 str.
- UNWTO Tourism Highlights, 2013 Edition. 2013. Madrid, World Tourism Organization (UNWTO), 15 str.